

JEGYZETEK

- ¹ Mindenekelőtt: A kettős végtelen. Sík Sándor válogatott munkái II. Bp. Ecclesia 1969. Továbbá a Vigília c. folyóirat lapjain.
- ² Imádságoskönyv. Schütz Antallal. Bp.Szent István 1913. — Dicsőség! Békesség! Bp.Szent István 1940 és 1944, Buenos Aires 1957.
- ³ A cikkben szereplő idézetek szözszerintiek. Lelkigyermekének halála után összegyűjtött nyilatkozataiból származnak és megtalálhatók a még fel nem dolgozott hagyatékban. A neveket, amelyek különben sem fontosak, természetesen mellőztük.

MIKOR IGAZI EGYSÉG AZ EGYSÉG?

Joseph Ratzinger, a neves német teológus, az idei egység-imanyolcra néhány gondolatot szolgáltatott „Helyi ökuméné” címmel. Gondolatmenetét az alábbiakban foglalhatjuk össze:

A helyi ökuméné jelentősége egyre nagyobb. Párhuzamos ez a „helyi egyházak” fogalmának előtérbe lépésével. Már nem csupán kivitelező szervei, módszertani megvalósítói a „csúcs-ökuménének”, hanem — úgy tűnik — önálló, eredeti tényezők és az egység teológiájának kiindulópontjai.

Az ökumenizmus a katolikus egyházban világosan alulról kezdődött: karizmatikus egyéniségek és kis közösségek egyengették útját (pl. Couturier, Y.Congar, Jaeger érsek, stb.). A zsinattal és az egységittkarság megszervezésével kiterjedt az egész egyházra és hivatalossá vált, — annyira, hogy a hivatalos kijelentések megelőzték az élő valóságot, és az a benyomás keletkezett, mintha az egység ügyét felülről oldanák meg. Ez — elsősorban az ortodoxok és protestánsok között — alulról jövő ellenállást váltott ki. Az interkommúnióval kapcsolatban fölmerült a kérdés: melyek az egység elengedhetetlen alapelemei, mikor valóság és mikor csupán üres, tartalmatlan fikció? Így a felső szervek kezdeti gyors haladása egy határba ütközött, és az egyházi hivatal ismét a vizsgálódás és fékezés szerepét kezdte betölteni. Ez szükségképpen csalódást keltett mindazokban, akik már-már azt hitték: nincsenek többé megoldhatatlan problémák, minden csupán jóakarát vagy egyházpolitikai tapintat kérdése. Annál erősebben merült föl a helyi egyházakban az az igény, hogy úttörők módjára kikísérletezzék a megoldásokat az egyetemes egyház használatára.

Az új helyzet biztató oldalai és veszedelmei azonban csak úgy válnak világossá, ha a gyakorlatot elméletileg, teológiailag is megalapozzuk. Ratzinger szerint főleg három indíték dolgozik itt a háttérben:

1) Az első az „alapközösségeken” nyugvó szerkezet gondolata. Egyre fokozódik a bizalmatlanság az intézményes ökumenizmus iránt, és így az ökumenikus mozgalom lassan összefonódik a kontesztálás világszerte észlel-

hető jelenségével. Lengsfeld pl. egyenesen azt állítja, hogy az intézményes egyesülés a közeljövőben csak a hatalmon levőknek kedvezne, a „haladó” erőket pedig megfojtaná. Nem elvi intézmény-ellenességnek látszik ez (hiszen ezen az erők maguk is intézményességre törekszenek), hanem az adott hivatalos szervezetet tartják gátló erőeknek, és ezeknek „felülről” jövő ökumenizmusával szembeállítják a „bázis”, az alapközösségek „alulról” származó gyakorlatát.

Itt persze minden azon fordul: mennyire képviselik ezek a közösségek nemcsak saját öntudatukban, hanem a valóságban is a bázist, az Egyház alapját? Sajnos szemellátható, hogy magát a szót is kétértelműen alkalmazzák: hol az egyház alapegységét, tehát a helyi egyházat jelenti, hol önállóan kialakult kis csoportokat, amelyek elsősorban a jelenlegi hamisnak tartott egyházi struktúrák megváltoztatására törekednek. Így a hangsúly az egyetemes egyház és a helyi egyházak viszonyáról áttolódik a hagyomány egyháza és az eljövendő egyházat kialakító, haladó jellegű bázisközösségek ellentétére. Ez azután egy további hasadást vált ki az ökuméné terén: a „manipulálható” egyházat szembeállítják a Szentlélek egyházával. Az egyháztörténelem során először ismerik ma föl tömegek, hogy a hit alapvetésében egyek, s ehhez viszonyítva a felekezeti különbségek másodrangúnak tűnnek számukra. A Credo mint „bázis” közvetlenül ökuméné teremt. A helyzetben azonban éppen az a paradox, hogy ezek a Credójukkal az egyházközösség élményében gyökerező rétegek is szkeptikusak az intézmények iránt, többnyire távol tartják magukat és hallgatnak, így nincs hatásuk a hivatalos ökumenizmus terén.

Szembenállunk itt az ökuméné mai állapotának lényeges nehézségével és egyben reménységével is. A Credo magvában rejlő egységnek ki kell fejeződnie, formát kell öltenie. Azok, akik ezt fölfedezték, vegyék maguknak a bátorságot, hogy legyőzzék az intézmények iránti bizalmatlanságukat és bátran éljenek a felülről felajánlott lehetőségekkel. Csak így lehet megakadályozni, hogy az ökuméné magunkcsinálta egységekké, ellenségesen szembenálló „ökumenizmusokká” hulljon szét, amelyek nem rendelkeznek többé a hit elégséges fedezetével. Az intézmények valóban rá vannak utalva az egyházközösségek élő egységeinek erejére, különben üres formalizmusba süllyednek. Feladatuk nem az, hogy rendelkezéssel hozzanak létre valami újat, inkább az, hogy a bárhol felbukkanó jót észrevegyék, továbbadják, alkalmasságát megítélik és hozzáférhetővé tegyék az egész egyház számára. Szerepük az ösztönzés, a megkülönböztetés, a megtisztítás és közvetítés. A vonatkozókat segítsék, hogy vegyék igénybe a már meglévő eszközöket, az elhamarkodottakat viszont emlékeztessék felelősségükre, és így szolgáljanak mindenben az egységnek. De természetesen a helyi tényezőknek meg nyitva kell állniuk a közvetítés felé. Nem kell tevékenységükben felső rendelkezésekre várnok, — de mindent, amit tesznek, az egész iránti felelősségtudattal és nyitottsággal kell tenniük, és nem szabad a helyi egységért kockáztatniuk az egésznek az egységét.

Ratzinger példa gyanánt Taizé karizmatikus ökumenikus életét hozza fel. Az ima közösségében élnek. Tudják, hogy amit kérnek, azt csak Isten adhatja meg, és nem elővételezik önhatalmúlag a meghallgatást — azaz tudatosan lemondanak az áldozati közösségről —, de nem vesztik el bizalmukat, hogy meghallgatást nyernek. Origenész egyhelyütt csodálatosan magyarázza Jézusnak Mk 14,25-ben szereplő szavait: az Úr nem ihat egyedül abból a kehelyből, amelyet csak összes tanítványaival együtt akar inni. Az ünnepi kehelynek csak akkor jön el az ideje, ha mindannyiukkal ihatja. Jézusnak ezzel a lemondásával kapcsolódhatnak össze a különvált keresztények, és így „a remény Eucharisztiaját” ünnepelhetik együtt, vezeklő egyesülésben Jézus vezeklésével. Talán a bűnbánat liturgiájában kellene megtanulnunk egyesülni, mielőtt a kiengesztelődés lakomáját igazán megülhetnénk. Minden ellenkező látszat ellenére a helyi egyházak mintha ma a könnyebb utat választanák, és a keresztény szenvedélyből és fantáziából fakadó felelősségteljes kísérletezés helyett mindjárt „egyetemes egyházat” akarnának játszani. Ez pedig mind helyi, mind egyetemes szempontból helytelen.

2) Ezzel elérkeztünk a második hatótényezőhöz: a hangsúly az egyetemes egyhárról mindinkább a helyi egyházra tolódik át. Ez a zsinat irányának felel meg, de mindinkább új egyoldalúsággá fejlődik. Ismeretes a történelmi háttér: a középkortól a római egyház vezető helyzete háttérbe szorítja a helyi egyházak szerepét, a reformáció meghozza az ellenkező áramlatot, de az ekkor alakuló gyülekezetek (mind kialakulásuk esetlegessége, mind Luther teológiája folytán) már nem részei az egyetemes egyház közösségének. A II. Vaticánus újra visszatért a sokféleség és egység összefüggéséhez. Meghatározásában a „helyi egyház” (Ortskirche) nem elsősorban a földrajzi helyet jelzi, hanem patrisztikus-teológiai értelmezésben a püspök főségéből indul ki. De ez az értelmezés a köztudattól — főleg a reformációtól erősen befolyásolt országokban — meglehetősen idegen maradt, és a szót önkéntelenül is a nyelvi-nemzeti jellegű „Landeskirche”, vagy a gyülekezet (Gemeinde) önként kínáló képzetvilágába állítják bele. Eközben egyre gyakoribb az eltolódás a helyitől a „bázis”-közösség eszmei értelmezése felé. A zsinati elgondolásnak ez az átforgatólódása és más hagyománytípusokkal való keresztződése azután visszahat az Egyháznak önmagáról alkotott képére is. Két példa: a miseszövegek jelenlegi német fordításában szinte teljesen eltűnt a „Kirche” szó, mindenütt „Gemeinde” szerepel, nemcsak a latin „ecclesia”, de még más kifejezések, pl. a „familia” fordítása gyanánt is. A keresztelés szövegében pedig az amúgyis elég halvány „communitas christiana” kifejezést így fordították: „Die christliche Gemeinde (vagy: die Pfarrgemeinde) nimmt euch auf.” Hol maradt itt a kapcsolat az egyetemes Egyházzal?

Az arányok helyes látására kell tehát törekedni. Mindenekelőtt pontosabban tisztázni kellene a „helyi egyház” fogalmát. Amint láttuk, ezt senkiesem földrajzi értelemben veszi, hanem a zsinat a püspök oldaláról, a reformáción alapuló irány politikai, nyelvi vagy társadalmi értelemben, a modernnek pedig

eszmei közösség gyanánt. Föltehetően mind a három értelmezés hozzátartozik a fogalom tartalmához, csak az a kérdés, hogyan lehet őket egymással viszonyba hozni, hogy kölcsönösen megtermékenyítsék egymást. A döntő itt az elemek helyes adagolása és összeegyeztetése, mert egyoldalú függetlenedésük vagy ellentétbe kerülésük lerombolja az „ecclesia localis”-t. Mindenképpen szükség van, ma jobban, mint valaha, a hit átélhető nagyságrendű közösségeire. De ezeknek „katolikusoknak” kell lenniük a szó egyetemességet jelentő értelmében, vagyis alapvető elvük legyen az egészből táplálkozó és az egész felé táruló élet. A „katolikus” jelleg így helyes értelmezésben már megkívánja az „ökumenikus” jelleget is, és minden helyi egyháznak ilyen módon kell élnie hitét. Nem küszöbölheti ki azokat a problémákat, amelyeket csak egyetemes egyházi szinten lehet megoldani, viszont annál inkább be kell töltenie azokat a feladatokat, amelyek éppen a helyi egyházakra várnak. Hitből fakadó tapasztalataikkal, türelmükkel és teremtő fantáziájukkal kell megtermékenyíteniük az egyetemes egyházat, annak pedig irányító szerveiben készséggel és örömmel kell ezt fogadnia, az egész közösséget szem előtt tartva a szükséges mértékben megtisztítania, elmélyítene és így továbbadnia.

3) Végül óvatosnak kell lennünk az elmélet és gyakorlat viszonyának fel fogásában mutatkozó mai irányzat iránt. Eszerint a gyakorlat ereje teremti meg az igazságot, valósággá téve a lehetőségek birodalmát. A tényeknek — mondják — (pl. az interkommúnió esetében) meg kell előznie az elméleti tisztázást, és ez a tevékenység nem származhatik felülről, csak a „bázis”-tól. Ezzel szemben rá kell mutatni, hogy ma mind többen érzik szükségét a roppant tempóban változó világ újraértelmezésének, hogy újból értelmesen élhessünk benne. Logosz és etosz elválaszthatatlanul összetartozik. Aki nem cselekszik és nem szenved, az nem is ismer meg semmit. Viszont aki nem gondolkodik és nem ismer meg, az nem tud értelmes tényeket létrehozni. Az olyan tevékenység, amely menekül a gondolkodástól, nem teremhet jó gyümölcsöt.

A „helyi egyház” tehát valóban a tapasztalatszerzésnek és a szenvedésnek, s egyben az ebből kikristályosodó megismeréseknek a helye. Valószínűleg abba a szakaszba jutottunk, ahol a csúcsökuménének egyidőre meg kell állapodnia, mert ami eddig kiforrt, azt már keresztültivték, új lépésekhez pedig hiányzik a helyi kipróbáltság fedezete. Szükség van tehát a helyi egyházak úttörő szerepére, — csakhogy ez nem abban áll, hogy az ember egyszerűen mást csinál, mint eddig, hanem hogy azt teszi, ami értelmes és helyes. És ez nem lehetséges az egyetemes egyházzal való bensőséges összetartozás nélkül. Ratzinger professzor végső szava a reményé: reméljük, hogy akadnak ilyen úttörők. (Nyilvánvalóan ennek kegyelmi megalapozását akarta létrehozni azóta a Szentatya a szentévnék a helyi egyházakra való építésével.)

(J. Ratzinger nyomán)